

---

**Kyrkomötet**  
**Förvaltarekapsutskottets betänkande 2019:1**

## **Tematiskt kyrkomöte 2019 – Undervisning**

---

### **Sammanfattning**

I detta betänkande behandlar Förvaltarekapsutskottet kyrkostyrelsens skrivelse 2019:5 beslutspunkt 3 att kyrkostyrelsen i sitt framtida strategiska arbete ska beakta vad kyrkomötet anfört beträffande undervisning.

Utskottet menar att kyrkans bebyggelser och den därmed sammanhängande kulturmiljön är viktiga resurser i undervisningen om bibelns berättelser och kyrkans historia och rekommenderar en bredare användning av dessa resurser.

Utskottet framhåller dagens klimatutmaningar som en avgörande kontext inom vilken kyrkans undervisning sker och föreslår därför att kyrkans delaktighet i skapelsens återupprättelse ska få en större betydelse i undervisningen.

Utskottet rekommenderar slutligen att alla beslut ska fattas och verksamhet bedrivs med kontinuerlig hänsyn till ekonomisk, ekologisk, social och andlig hållbarhet.

### **Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut**

Kyrkomötet beslutar att med anledning av beslutspunkt 3 i kyrkostyrelsens skrivelse 2019:5 uppdra till kyrkostyrelsen att i sitt framtida strategiska arbete beakta det Förvaltarekapsutskottet anfört beträffande undervisning.

### **Skrivelsens förslag**

#### **Kyrkostyrelsens skrivelse 2019:5 Tematiskt kyrkomöte 2019 – Undervisning**

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att i sitt framtida strategiska arbete beakta det kyrkomötet anfört beträffande undervisning.

### **Bakgrund**

Kyrkostyrelsen redogör i sin skrivelse för temat för 2019 årets kyrkomöte samt beskriver varför kyrkan är kallad att undervisa, vad uppdraget innebär, vems uppdraget är och vem det angår samt hur undervisningsuppdraget kan utföras i vår tid. Vidare finns en vision kring vad som ska ha uppnåtts 2030.

Kyrkostyrelsen är angelägen att få ta del av kyrkomötets erfarenhet kring undervisning och lärande och skrivelsen innehåller därför förslag till frågor som kan utgöra en utgångspunkt för samtal i utskotten.

Som utgångspunkt för Förvaltarekapsutskottets samtal föreslås i skrivelsen följande frågeställningar:

- ◆ Hur kan våra kulturhistoriskt värdefulla byggnader och inventarier komma till ännu större användning i kyrkans undervisning och lärande?
- ◆ Hur ska Svenska kyrkan i sitt kulturarvsförmedlande arbete kunna tillgodose Riksantikvarieämbetets önskemål om allmängiltighet och samtidigt fortsätta att tolka kulturarvet utifrån kristen teologisk förståelse?
- ◆ Hur påverkas Svenska kyrkans undervisningsuppdrag av de klimatutmaningar vi står inför?
- ◆ Hur får vi genomslag för alla fyra hållbarhetsdimensionerna i förvaltningen av våra egna resurser liksom i vårt samhällsengagemang?

## Utskottets överväganden

**Utskottets förslag:** Kyrkomötet beslutar att med anledning av beslutspunkt 3 i kyrkostyrelsens skrivelse 2019:5 uppdra till kyrkostyrelsen att i sitt framtida strategiska arbete beakta det Förvaltarekapsutskottet anfört beträffande undervisning.

### Användning av byggnader i kyrkans undervisning och lärande

Utskottet instämmer i att kyrkans olika byggnader och egendomar är en viktig resurs för undervisning och lärande. Runt om i landet finns det sådana initiativ. Här är några exempel: På vissa orter hålls kyrkor öppna under dagtid med hjälp av ellås, i Västerås domkyrka finns en utställning med kyrkans värdefulla kulturföremål som visas i KAE-klassade utställningsskåp. I Norrköping erbjuds ”kyrksafari” och en app ger inblick i kyrkors kulturskatter utvecklas. Modern teknik gör det möjligt att göra kyrkorum och kyrkomiljöer tillgängliga digitalt vilket kan förenkla uppfyllandet av kraven på tillgänglighet. Kyrkomiljöerna förmedlar både de bibliska berättelserna och berättelsen om det svenska samhällets framväxt och är en ovärderlig resurs för undervisning både i och utanför kyrkans verksamhet. I användningen av kyrkans byggnader i kyrkliga och andra sammanhang i undervisningens syfte är det viktigt att

- tänka på hela kulturmiljön (inklusive de bibliska berättelserna) som resurs för undervisning och inte bara kyrkobyggnaderna
- lyfta fram bra exempel på hur en sådan undervisning kan ske
- församlingsråden har en viktig roll i att stötta en sådan undervisning i församlingens kyrkor
- konkretisera undervisningen genom att skriva kontrakt med skolor och andra samhällsaktörer
- kyrkan vågar vara kyrka vilket inte är i konflikt med riksantikvarieämbetets förväntningar på allmängiltighet

### Klimatutmaningarnas betydelse för kyrkans undervisningsuppdrag

Dagens klimatutmaningar måste speglas i kyrkans undervisning. Klimatförändringarna är en avgörande del av sammanhanget inom vilken kyrkan verkar idag. Kyrkan ska förkunna evangeliet just in i denna konkreta kontext. Kontexten bör dock inte skymma evangeliets giltighet i alla tider. Forskaren Cecilia Melders oro över antalet självmord bland unga på grund av klimathotet kan komma att öka framöver är en signal som kyrkan måste uppmärksamma och ta på allvar. Denna omständighet tillsammans med marginaliseringen av landsbygdsbefolkningen i klimatkussionen är exempel på att den ekologiska och sociala hållbarheten ska förstås och eftersträvas som sammanhängande dimensioner. Kyrkan behöver i sin undervisning lyfta fram att alla har ett förvaltarekapsansvar och en skyldighet att värna skapelsen samtidigt som

ett destruktivt skambeläggande ska undvikas. En del av syftet med kyrkans grundläggande uppgift är beskriven i kyrkoordningen som att ”Guds rike utbredds och skapelsen återupprättas”. Konkret kan ansvaret visa sig i att det bibliska arvet på olika sätt integreras i hållbarhetsmålen som finns i Agenda 2030 och därmed levandegörs. Ett annat sammanfattande begrepp för kyrkans ansvar i sammanhanget är klimaträttvisa som handlar om att på ett rättvist sätt fördela ansvaret globalt mellan länderna i nord och syd, mellan stad och land/fattig och rik i Sverige, men också mellan generationerna. Något som inte minst lyfts fram i påvens encyklika *Lovad vare du*. Mot bakgrund av denna diskussion vill utskottet betona att:

- det i kyrkans uppdrag ingår att delta i återupprättandet av skapelsen
- undervisningen behöver ta hänsyn till de ungas oro och den växande psykiska ohälsan bland unga
- kyrkan inte ska påföra skam i klimatarbetet, men väl bejaka reell kollektiv skuld, vars positiva konsekvens efter förlåtelsen är ansvar
- kyrkan i dagens ångestfyllda atmosfär kan vara en pålitlig aktör som tar utmaningen på allvar och samtidigt lever i tillit till Guds kärlek till skapelsen och dess återupprättelse
- kyrkan ska vara en aktör som driver fram kravet på klimaträttvisa

#### **Att inkludera de fyra hållbarhetsdimensionerna i resursförvaltningen**

Kyrkan måste ha en resursförvaltning som tar samhörigheten mellan ekologisk, ekonomisk, social och andlig hållbarhet på allvar. All ekonomisk verksamhet (inklusive nyttjandet av skog, jord, vatten, vind och sol, men också de ekonomiska tillgångarna i form av aktier och värdepapper) ska utföras med kontinuerlig hänsyn till de tre andra hållbarhetsdimensionerna, de ekologiska, de sociala och de andliga. En sådan inriktning i förvaltningen av ekonomin skulle kunna utformas som en komplettering av barnkonsekvensanalysen så att även hållbarhetskonsekvenser belyses. Utskottet menar att det inte bara är i hållbarhetsredovisningen utan också i den ekonomiska revisionen är viktigt att återspegla de andra hållbarhetsdimensionerna. Det skulle kunna kallas för en ESA (ekologisk, social, andlig) analys. Erfarenheterna från implementeringen av barnkonsekvensanalysen måste påverka införandet av en ESA-analys för att undvika byråkratisering. Nationell nivå kan gå före med gott exempel och ställa resurser till förfogande, men bör inte styra verkställandet på lokal nivå. Förvaltarens utskottet är väl medvetet om den spänningsrika relationen mellan ekonomiska och ekologiska mål. *Doughnut Economics*<sup>1</sup> (som på ett pedagogiskt sätt visuellt visar hur en hållbar ekonomi måste ta hänsyn till sociala och planetära gränser – se bild på nästa sida) är ett relevant sätt att beskriva en ekonomi som söker finna en balans mellan de sociala och de planetära begränsningarna för en hållbar ekonomisk utveckling. För att kunna bidra till en sådan utveckling är det av avgörande betydelse, menar utskottet, att Svenska kyrkan bygger allianser med ekumeniska partners men också med olika samhällsaktörer. Att vända en negativ samhällstrend kan inte åstadkommas enbart genom individers initiativ. Utskottet föreslår mot bakgrund av denna diskussion som vägar in i framtiden att

- alla fyra hållbarhetsdimensioner tas med i beräkning i alla beslut angående förvaltning
- revisionen av Svenska kyrkan ska ske i enlighet med gängse sed, men att även de fyra dimensionerna ska genomsyra revisionen

<sup>1</sup> Jfr Kate Raworth, *Doughnut Economics*, White River Junction, VT 2017.

- kyrkan på nationell nivå föregår med ett gott exempel och konsekvent tillämpar de fyra dimensionerna som styrmedel i sina beslut
- kyrkan konsekvent söker att samarbeta med andra organisationer och samhällsaktörer när det gäller att finna vägar för att hålla ihop de fyra hållbarhetsdimensionerna.

Uppsala den 4 oktober 2019

På Förvaltarens utskottets vägnar

*Gunilla Franzén, ordförande*

*Michael Nausner, sekreterare*

*Beslutande:* Gunilla Franzén, ordförande, Claes Block, Camilla Persson, Sven Erik Bodén, Björn Andersson, Stefan Linderås, Anne Olofsson, Jörgen Åkesson, Lennart Persson, Jan-Åke Isaksson, Sven Ingvar Holmgren, Ida Netzel, Margareta Carlsson, Karl-Gunnar Svensson och Leif Nordenstorm.

*Övriga närvarande vid beslutstillfället:* Kicki Mattsson, Rebecca Hägg, Isak Öhrlund, Gunnel Eriksson, Anna Karin Hammar, Victor Månsson, Kerstin Lindh Wallin, Carin Jakobsson, Margareta Hedström, Daniel Spiik, Elisabeth Werner, Samuel Lilja, Håkan Sunniden och Agneta Granström.

Biskop Mikael Mogren har deltagit i utskottets överläggningar.



Doughnut Economics (Raworth 2017).

---

Kyrkomötet  
Förvaltarekapsutskottets betänkande 2019:2

## Studera klimatfrågor och naturens rättigheter

---

### Sammanfattning

I detta betänkande behandlas motion 2019:5. I motionen föreslås att kyrkomötet ska uppdra till kyrkostyrelsen att i programmet för lärande och undervisning särskilt lyfta fram klimatfrågor och information om naturens rättigheter. Utskottet anser att motionen ligger rätt i tiden och att klimat och naturens rättigheter ska behandlas utifrån trinitets- och skapelseteologiska resonemang och med särskilt hänsynstagande till urfolkens perspektiv. Utskottet föreslår därför kyrkomötet att bifalla motionen.

### Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

Kyrkomötet beslutar att bifalla motion 2019:5.

### Motionens förslag

#### Motion 2019:5 av Anna Karin Hammar och Eva Nordung Byström, Studera klimatfrågor och naturens rättigheter

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att i programmet för lärande och undervisning lägga särskild vikt vid att studera klimatfrågor och naturens rättigheter med utgångspunkt i bl.a. urfolkens deklaration om moder jords och naturens rättigheter, påven Franciskus encyklika om jorden som vårt gemensamma hem och biskoparnas klimatbrev.

### Bakgrund

#### Klimatfrågor och naturens rättigheter som del av kyrkligt lärande

Att värna om skapelsens integritet har länge varit en del i kyrkornas engagemang i världen (jfr den ekumeniska processen *Justice, Peace, and Integrity of Creation* som sattes igång av Kyrkornas världsråd i Vancouver 1983). Frågorna har också behandlats vid flera tillfällen under de senaste årens kyrkomöten, inte minst efter publiceringen av *Ett biskopsbrev om klimatet* (2014) som i sin tur håller ihop frågor om rättvisa, fred och skapelsens integritet. I brevet vill biskoparna efter att ha beskrivit hotet av klimatförändringarna förmedla ett hopp som frigör handlingskraft, ett hopp som kan börja i lovsången över naturens skönhet och Skaparens kärlek. (s. 8). En ny och reviderad utgåva av detta biskopsbrev publiceras i slutet av september 2019.

Frågan hur ekosfären, som mänskligheten är en del av, ska skyddas och bevaras berör hela skapelsen. En kyrka som tar sitt uppdrag att värna om skapelsens integritet på allvar behöver förhålla sig till den utmaningen gång på gång. Skogsbränderna i Sverige 2018 och i Amazonas 2019 är bara några av många synliga tecken på att

jorden gått in i en ny epok, antropocen, en förhållandevis mycket ung och kort tids-epok som kännetecknas av att människor blivit ”aktörer med stor makt över planetens framtid.” (Henrik Grape, *Omtanke*, s. 16) Hur stor den makten i positiv men inte minst också negativ bemärkelse är har nyligen bekräftats av IPBES (The Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services) forskningsrapport som publicerades i maj 2019. Av den framgår att den biologiska mångfalden minskar i en snabbare takt än någonsin i mänsklighetens historia och att mänsklighetens aktiviteter idag hotar fler arters utrotning än någonsin tidigare:  
[www.ipbes.net/sites/default/files/downloads/spm\\_unedited\\_advance\\_for\\_posting\\_htn.pdf](http://www.ipbes.net/sites/default/files/downloads/spm_unedited_advance_for_posting_htn.pdf)

### Naturens rättigheter

Urfolkens deklaration om *naturens rättigheter* antogs i Bolivia år 2010 (svensk översättning av deklarationen: [www.lodyn.se/deklarationen/](http://www.lodyn.se/deklarationen/)). I maj 2018 skrevs deklarationen på av sametinget: ([www.naturensrattigheter.se/2018/05/29/sametinget-ger-stod-till-deklarationen-om-moder-jords-rattigheter/](http://www.naturensrattigheter.se/2018/05/29/sametinget-ger-stod-till-deklarationen-om-moder-jords-rattigheter/)).

I bakgrunden till denna deklaration finns diskursen om naturens rättigheter som går tillbaka åtminstone till 1972 då Christopher Stones artikel *Should trees have standing – toward legal rights for natural objects* väckte stort uppseende. Samma år talade Olof Palme om bombningarna i Vietnam med ”agent orange” som en *ekocid*, ett ord som kan översättas med ”mord på miljön” och på så sätt indikerar att miljön skulle kunna förstås som en juridisk person (för kontinuerligt uppdaterad information om begreppet ekocid och dess historia och innebörd, se: [www.endecocide.se](http://www.endecocide.se)). 1989 förband Roderick Nash i sin bok *The Rights of Nature* diskursen om naturens rättigheter med olika rättslösa gruppers (slavar, kvinnor etc.) kamp för att omfattas av rättsligt skydd. 2006 blev naturens rättigheter i kampen mot dumpning av miljöfarligt avfall för första gången i historien del av lagstiftningen i Schuylkill County, Pennsylvania. Sedan dess har naturens rättigheter blivit en del av bindande lagstiftning i olika sammanhang jorden runt. Så sent som i början på 2019 blev en av de fem stora sjöarna mellan USA och Kanada, Lake Erie, en juridisk person. (En utförligare tidslinje för utvecklingen av tillämpningen av naturens rättigheter fram till år 2017 finns här: [https://therightsofnature.org/timeline/?cli\\_action=1566981663.748](https://therightsofnature.org/timeline/?cli_action=1566981663.748)).

Den första boken på svenska som ger en introduktion till naturens rättigheter släpptes våren 2019: Nikolas Berg, Ingrid Berg, Martin Hultman (utg.), *Naturens rättigheter: När lagen ger fred med jorden*. Roos & Tegnér 2019. Två konferenser som ägde rum under våren 2019 kan också nämnas i sammanhanget. I maj 2019 inbjöds det till en global Earth Rights Conference med svenskkyrkligt deltagande i Sigtuna ([www.earthrightsconference.org/](http://www.earthrightsconference.org/)) och i juni 2019 behandlades frågan om naturens rättigheter från ett explicit kristet perspektiv under konferensen *Kairos for Creation*, arrangerad av Kyrkornas världsråd och ett antal kyrkor och missionsorganisationer. I det offentliga uttalandet *Kairos for Creation: Confessing Hope for the Earth – The Wuppertal Call* rekommenderas att Kyrkornas världsråd vid nästa världskonferens 2021 utlyser ett årtionde för skapelsens helande (Decade for the Healing of Creation) som tar hänsyn till urfolkens deklaration om moder jordens rättigheter ([www.oikoumene.org/en/resources/kairos-for-creation-confessing-hope-for-the-earth-the-wuppertal-call](http://www.oikoumene.org/en/resources/kairos-for-creation-confessing-hope-for-the-earth-the-wuppertal-call)).

## Tidigare behandling av liknande ärenden i kyrkomötet

Kyrkomötet har vid flera tillfällen behandlat liknande ärenden. I motion 2012:8 föreslås att ekoteologi ska införas i utbildningen av präster, pedagoger och diakoner. Kyrkolivsutskottet anger i sitt betänkande 2012:2 att kräva sådana kurser för blivande medarbetare skulle påverka grundutbildningen och innehållet i de konkreta kursplanerna för Svenska kyrkans utbildningar fastställs lokalt av varje utbildningsanordnare. Utskottet menar vidare att det redan finns tillräckligt med stöd från nationell nivå till stiftens fortbildningar för hållbar utveckling och föreslår därför att motionen ska avslås. Kyrkomötet följde utskottets förslag.

Två år senare behandlade kyrkomötet motion 2014:16. Motionärerna föreslår att kyrkostyrelsen ska få i uppdrag att möjliggöra inrättande av en professur i ekoteologi vid något av universiteten i Sverige. Ekonomi- och egendomsutskottet föreslår i sitt betänkande 2014:4 att motionen ska avslås och hänvisar bl.a. till den stora donation som skulle behövas för att möjliggöra detta. Men på sikt menar utskottet att intresset för hållbarhetsfrågor, och efterfrågan av kurser i ekoteologi kan leda till uppbyggnad av ekoteologi som ett eget ämne inom universiteten och att en professur inrättas. Kyrkomötet följde utskottets förslag och motionen avslogs.

Förra årets kyrkomöte behandlade motion 2018:55. I den föreslår motionären att kyrkomötet ska ge kyrkostyrelsen i uppdrag att undersöka möjligheten att ta fram ett nationellt täckande program för en klimatstrategi så att arbetet ska kunna genomföras i samtliga stift. Förvaltarskapsutskottet anger i sitt betänkande 2018:1 att det anser att det är angeläget att ta ett samlat grepp om klimatfrågorna i Svenska kyrkan och föreslår därför att motionen ska bifallas. Kyrkomötet beslutade i enlighet med utskottets förslag. Utskottet betonar även i sitt betänkande hur viktigt det är ”att ett program för klimatstrategier går hand i hand med det nyetablerade nationella programmet för Lärande och undervisning och att det formuleras gemensamma skapelse- och ekoteologiska utgångspunkter.” Frågan är om och på vilket sätt ett *sammanhållet klimatarbete* ska vara kopplat till undervisning i klimatfrågor, naturens rättigheter och ekoteologi.

## Utskottets överväganden

**Utskottets förslag:** Kyrkomötet beslutar att bifalla motion 2019:5.

Förvaltarskapsutskottet ställer sig positivt till motionärernas förslag och menar att programmet för lärande och undervisning skulle gynnas av att klimatfrågor och naturens rättigheter betonas. En sådan betoning finns i det nyutkomna biskopsbrevet och i påvens miljöencyklika. Den treeniga Gudens närvaro i själva skapelsen kan ses som en motivation för en sådan betoning. Gud finns med i den pågående skapelsen inte bara som skaparen utan också som förlösaren och livgivaren. Utskottet ser ett samband med samiska rådets arbete och rekommenderar ett hänsynstagande till samiska perspektiv. Utskottet kan dessutom konstatera att de ungas kyrkomöte uttalat sitt starka stöd för motionen och menar att det för Svenska kyrkan också av historiska skäl är viktigt att lyssna på urfolkens syn på klimatförändringar och deras betoning på naturens rättigheter. Utskottet menar att klimatfrågan är den specifika miljöfrågan som förtjänar särskild uppmärksamhet idag och att betoningen av naturens rättigheter ligger i förlängningen av kampen för olika minoriteters rättigheter.

Utskottet föreslår därför kyrkomötet att bifalla motion 2019:5.

Uppsala den 3 oktober 2019

På Förvaltarekapsutskottets vägnar

*Gunilla Franzén, ordförande*

*Michael Nausner, sekreterare*

*Beslutande:* Gunilla Franzén, ordförande, Claes Block, Camilla Persson, Sven Erik Bodén, Björn Andersson, Stefan Linderås, Anne Olofsson, Jörgen Åkesson, Lennart Persson, Jan-Åke Isaksson, Sven Ingvar Holmgren, Ida Netzel, Margareta Carlsson, Karl-Gunnar Svensson och Leif Nordenstorm.

*Övriga närvarande vid beslutstillfället:* Kicki Mattsson, Rebecca Hägg, Isak Öhrlund, Gunnel Eriksson, Lars Bryntesson, Anna Karin Hammar, Victor Månsson, Kerstin Lindh Wallin, Carin Jakobsson, Margareta Hedström, Daniel Spiik, Elisabeth Werner, Samuel Lilja, Håkan Sunnliden och Agneta Granström.

Biskoparna Johan Dalman och Mikael Mogren har deltagit i utskottets överläggningar.



---

Kyrkomötet  
Förvaltarekapsutskottets betänkande 2019:3

## Kyrkobyggnader som pedagogiska verktyg

---

### Sammanfattning

I detta betänkande behandlas motion 2019:6. I motionen föreslås att kyrkostyrelsen ska få i uppdrag att sprida goda exempel på pedagogiskt nyttjande av kyrkobyggnader. Utskottet menar att tillräckligt många goda sådana exempel är kända och att fortsatt spridning kan ske utan uppdrag till kyrkostyrelsen. Utskottet föreslår därför att motionen avslås.

Till betänkandet finns en reservation.

### Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2019:6.

### Motionens förslag

#### Motion 2019:6 av Bengt Olsson, Kyrkobyggnader som pedagogiska verktyg

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att publicera goda exempel på hur kyrkobyggnader kan användas som pedagogiska verktyg för att skapa intresse för Svenska kyrkan och den kristna tron.

### Bakgrund

#### Kyrkorummet nyttjas som pedagogisk resurs

Det finns gott om exempel på att motionärens analys av kyrkorummets betydelse som resurs delas av andra inom Svenska kyrkan. Att kyrkobyggnader har en funktion i att berätta om vårt lands och kyrkas historia och utveckling berördes av utredningen om gemensamt ansvar som citerade ur betänkandet *Församlingen i framtiden* (SOU 1984:75).

Varje kyrka kan berätta något väsentligt om sin tillkomsttid och senare utveckling, om ekonomiska och sociala förutsättningar, befolknings-situationen, kyrkans lära och liturgi, människors ansträngningar och vilja att underhålla och pryda gudstjänstrummet, kontakterna med omvärlden, om tekniska innovationer och estetiska ideal. Värderingarna kan vara olika beroende på kunskapsbakgrund och attityd, eller sett i riksperspektiv, i regionalt eller lokalt perspektiv. (*Gemensamt ansvar* SKU 2015:1, sidan 135)

En utvärderingsrapport från Karlstads universitet kring kyrkopedagogiska metoder beskrev erfarenheter från ett treårigt samarbetsprojekt skola-kyrka kring kyrkopedagogik i Munkfors och gavs ut 2012 med Sören Dalevi (nu biskop i Karlstads stift) och Christina Osbeck som författare.

I kyrkostyrelsens kontrollstationsrapport 2019 rörande den kyrkoantikvariska ersättningen, ”Mötesplatser i tiden”, lyfts några exempel på nyttjande av kyrkobyggnaden i pedagogiska sammanhang fram (se s. 34–36 och 58 ff.).

Inom satsningen *Dela tro – Dela liv* fanns en delsatsning på kyrkopedagogik som bland annat stöder ett initiativ där Skara och Karlstads stift samarbetar med Karlstads universitet kring en uppdragsutbildning för kyrkopedagoger. Andra satsningar inom denna satsning har handlat om Katedralen som lärandemiljö samt Mötesplats för trons och livets frågor. I viss utsträckning berörs motionärens ambition också i den IT-applikation Kyrkan som tagits fram med ambitionen att erbjuda barnmaterial om kristen tro och liv i modernt format och där utgångspunkten är ett generellt kyrkorum.

Kyrkostyrelsen har i samarbete med stift och nätverket Pedagogik i kyrkorum (PIK) genomfört konferenser om pedagogiskt arbete i kyrkorum de senaste fem åren där man också lyft fram exempel på hur kyrkorummet kan nyttjas pedagogiskt. 2016 års konferens hade utgångspunkt i två olika sätt att kommunicera kulturarvet och bygga kunskap: dels genom film och litteratur, dels genom att låta upplevelser av kulturarvet skapa förutsättningar för lärande. Konferenserna har varit välbesökta.

## Utskottets överväganden

**Utskottets förslag:** Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2019:6.

Förvaltarskapsutskottet ser positivt på motionärens intentioner och konstaterar att det är naturligt att kyrkobyggnader och kyrkogårdar används som en pedagogisk resurs i församlingarnas verksamhet. Men fortfarande finns det möjligheter att utveckla detta på många håll. Utskottet gör dock bedömningen att kyrkopedagogik är så pass etablerat att den fortsatta spridningen och utvecklingen kan hanteras av stiften och i pastorat och församlingar. Fortsatt spridning kan och kommer att ske utan att kyrkostyrelsen får något ytterligare uppdrag att sprida detta utöver vad som redan är planerat inom ramen för pågående verksamhet.

Mot bakgrund av det ovan anförda föreslår utskottet kyrkomötet att avslå motion 2019:6.

Uppsala den 3 oktober 2019

På Förvaltarskapsutskottets vägnar

*Gunilla Franzén, ordförande*

*David Axelson-Fisk, sekreterare*

*Beslutande:* Gunilla Franzén, ordförande, Claes Block, Camilla Persson, Sven Erik Bodén, Björn Andersson, Stefan Linderås, Anne Olofsson, Jörgen Åkesson, Lennart Persson, Jan-Åke Isaksson, Sven Ingvar Holmgren, Ida Netzel, Margareta Carlsson, Karl-Gunnar Svensson och Leif Nordenstorm.

*Övriga närvarande vid beslutstillfället:* Kicki Mattsson, Rebecca Hägg, Isak Öhrlund, Gunnel Eriksson, Lars Bryntesson, Anna Karin Hammar, Victor Månsson, Kerstin Lindh Wallin, Carin Jakobsson, Margareta Hedström, Daniel Spiik, Elisabeth Werner, Samuel Lilja, Håkan Sunnliden och Agneta Granström.

Biskoparna Johan Dalman och Mikael Mogren har deltagit i utskottets överläggningar.

### **Reservation**

Vi reserverar oss mot utskottets beslut om avslag till förmån för bifall till motionen.

*Jan-Åke Isaksson och Leif Nordenstorm*



---

## Kyrkomötet Förvaltarens utskottets betänkande 2019:4

### Utbildning i ekoteologi

---

#### Sammanfattning

I detta betänkande behandlas motion 2019:15. I motionen föreslås att kyrkomötet ska uppdra till kyrkostyrelsen att ta fram material för utbildning i ekoteologi. Utskottet delar motionärernas intention men i och med att det redan finns en rad initiativ för kyrklig bildning i miljöfrågor och ekoteologi föreslår utskottet kyrkomötet att motionen ska anses besvarad.

#### Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

Kyrkomötet beslutar att motion 2019:15 ska anses besvarad med vad utskottet anfört.

#### Motionens förslag

##### **Motion 2019:15 av Marja Sandin-Wester m.fl., Utbildning i ekoteologi**

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att ta fram utbildningsmaterial för kurser i ekoteologi.

#### Bakgrund

##### **Undervisning om ekoteologi**

Ekoteologin är en teologisk strömning som vill lämna en antropocentrisk tolkning av människans plats i världen bakom sig. Den utmanar en mer klassisk skapelseteologi som utgår från människans rätt att ”härska” över jorden. Teologer som Joseph Sittler, Lynn White och John B. Cobb Jr. var på 1960- och 1970-talet bland de första som skrev relationen mellan den ekologiska krisen och teologins svar. Teologen Catherine Keller är en av dagens mer kända ekoteologer som i en lång rad ekoteologiskt präglade böcker har lyft fram det intima ömsesidiga beroendet av allt skapat som en avgörande utgångspunkt för ekologiskt ansvarsfullt teologiskt tänkande. Den icke-mänskliga skapelsen behöver komma till tals i vårt engagemang för en hållbar framtid som hon betonar i sin senaste bok *A Political Theology of the Earth. Our Planetary Emergency and the Struggle for a New Public* (2018). En lättläst introduktion till olika varianter av ekoteologi är Celia Dean-Drummonds *A Primer in Ecotheology: Theology for a Fragile Earth* (2017).

Sverige har sin egen tidiga förespråkare för en teologi med ekologisk prägel, Olov Hartmann, som i sista volymen av sitt autobiografiska verk *Fågelsträck* berättar om hur svårt det var på 1960- och 1970-talen att få gehör för sin tidiga övertygelse om att kyrkan missar en chans till ”väckelse” om den inte bryr sig om skapelsen och dess

bevarande (*Fågelsträck*, s. 192). Hans betoning att naturen inte är till enbart för att tillfredsställa mänskliga behov (s. 195) och att mänskligt lidande och naturens förstörelse är intimt sammanknippade (s. 200) låter nästan som kommentarer till dagens klimatkussion. Hans uppmaning att låta den stumma skapelsen komma till tals innan det är för sent för den själv och mänskligheten (s. 201) känns igen i dagens sekulära (jfr. Bruno Latour, *Down to Earth*, 2018) och teologiska (jfr. Catherine Keller, *A Political Theology of the Earth*, 2018) förespråkare för en bredare förståelse av det sociala. Jorden själv behöver komma till tals och höras. Ekoteologin kan vara en hjälp att förena det behovet med en samtidig förankring i den kristna och lutherska traditionen. En ny ekoteolog med luthersk prägel är Terra Schwerin Rowe, *Toward a Better Worldliness: Ecology, Economy, and the Protestant Tradition* (2017).

Ekoteologin knyter an till en förundran över och oro för den naturliga världen som finns hos många människor. Den hittar sin relation till Gud eller ”något större” i naturen – något som teologiskt kunde benämnas som förundran över det skapade.

Samtidigt väcker de nya rapporterna om klimatförändring och miljöförstöring ångest hos många, inte minst barn och unga som förutsätts leva i den framtid som är så oviss. Här finns en självvårdande uppgift att ta på allvar. Med en ekoteologisk grund kan man ge utrymme för övning i empati som sträcker sig utöver empati med människor till att känna samhörighet med allt skapat som djur och växter. Ur empatin kan det växa en rättmätig vrede som kan omvandlas till handlingskraft med ekoteologiska argument och redskap. I bästa fall kan hopp förnyas om skapelsens läkedom.

### **Befintligt material för undervisning**

Kyrkokansliet uppdaterar kontinuerligt den hållbarhetsportal som ligger på intranätet med undervisningsmaterial: <https://internwww.svenskakyrkan.se/hallbarhetsportalen>. Här lyfts samhörigheten fram mellan olika aspekter på hållbarhet: sociala, ekonomiska och ekologiska som utifrån ett kristet perspektiv omsluts av de andliga. Här kan man vidare få tillgång bland annat till skriften *Omtanke. Ett reflektionsmaterial för Svenska kyrkans miljö- och hållbarhetsarbete* av Henrik Grape och *En natursyn i balans. Om religionens roll i förhållningssättet till naturen* av ärkebiskop Antje Jackelén. Se <https://internwww.svenskakyrkan.se/hallbarhetsportalen/teologi>.

Ett nytt tillfälle att förkovra sig i frågor kring tro och miljö är Svenska kyrkans webbaserade miljöutbildning:

<https://internwww.svenskakyrkan.se/hallbarhetsportalen/utbildning>. Den syftar till att ge anställda och förtroendevalda inom Svenska kyrkan en gemensam förståelse för vår tids miljöutmaningar och hur de kopplar till Svenska kyrkans verksamhet och identitet.

Dessutom finns det i de olika stiftens möjligheter till miljö- och hållbarhetsutbildning av olika slag. Ett exempel för det är Västerås stifts ekoteologiska seminarium (jfr boken *Planetens och kärlekens gränser*). Ett annat exempel är Luleå stifts kurs ”Hållbart liv”. Ett tredje exempel är de olika stiftens arbete med miljödiplomering.

### **Tidigare behandling av liknande ärenden i kyrkomötet**

Kyrkomötet har vid flera tillfällen behandlat liknande ärenden. I motion 2012:8 föreslås att ekoteologi ska införas i utbildningen av präster, pedagoger och diakoner. Kyrkolivsutskottet anger i sitt betänkande 2012:2 att kräva sådana kurser för blivande medarbetare skulle påverka grundutbildningen och innehållet i de konkreta kursplanerna för Svenska kyrkans utbildningar fastställs lokalt av varje utbildningsanordnare. Utskottet menar vidare att det redan finns tillräckligt med stöd från nationell nivå till stiftens fortbildningar för hållbar utveckling och föreslår därför att motionen ska avslås. Kyrkomötet följde utskottets förslag.

Två år senare behandlade kyrkomötet motion 2014:16. Motionärerna föreslår att kyrkostyrelsen ska få i uppdrag att möjliggöra inrättande av en professur i ekoteologi vid något av universiteten i Sverige. Ekonomi- och egendomsutskottet föreslår i sitt betänkande 2014:4 att motionen ska avslås och hänvisar bl.a. till den stora donation som skulle behövas för att möjliggöra detta. Men på sikt menar utskottet att intresset för hållbarhetsfrågor, och efterfrågan av kurser i ekoteologi kan leda till uppbyggnad av ekoteologi som ett eget ämne inom universiteten och att en professur inrättas. Kyrkomötet följde utskottets förslag och motionen avslogs.

Förra årets kyrkomöte behandlade motion 2018:55. I den föreslår motionären att kyrkomötet ska ge kyrkostyrelsen i uppdrag att undersöka möjligheten att ta fram ett nationellt täckande program för en klimatstrategi så att arbetet ska kunna genomföras i samtliga stift. Förvaltarens utskottet anger i sitt betänkande 2018:1 att det anser att det är angeläget att ta ett samlat grepp om klimatfrågorna i Svenska kyrkan och föreslår därför att motionen ska bifallas. Kyrkomötet beslutade i enlighet med utskottets förslag. Utskottet betonar även i sitt betänkande hur viktigt det är ”att ett program för klimatstrategier går hand i hand med det nyetablerade nationella programmet för Lärande och undervisning och att det formuleras gemensamma skapelse- och ekoteologiska utgångspunkter.” Frågan är om och på vilket sätt ett *sammanhållet klimatarbete* ska vara kopplat till undervisning i klimatfrågor, naturens rättigheter och ekoteologi.

## Utskottets överväganden

**Utskottets förslag:** Kyrkomötet beslutar att motion 2019:15 ska anses besvarad med vad utskottet anfört.

Förvaltarens utskottet delar motionärernas övertygelse att ekoteologisk kunskap är av stor betydelse för kyrkans olika nivåer. Men utskottet anser att det för närvarande finns ett växande antal möjligheter att förkovra sig i miljöfrågor och ekoteologi. Som exempel kan nämnas ett antal böcker, Svenska kyrkans miljöcertifiering och det nyutkomna biskopsbrevet om klimatet. Men också Svenska kyrkans hållbarhetsportal tillhandahåller mycket material, bland annat en ny länk till Svenska kyrkans miljöutbildning som publicerats efter det att motionen skrevs. Med anledning av dessa olika möjligheter att förkovra sig och utskottets behandling av motion 2019:5 föreslår utskottet att motionen ska anses besvarad.

Uppsala den 3 oktober 2019

På Förvaltarens utskottets vägnar

*Gunilla Franzén, ordförande*

*Michael Nausner, sekreterare*

*Beslutande:* Gunilla Franzén, ordförande, Claes Block, Camilla Persson, Sven Erik Bodén, Björn Andersson, Stefan Linderås, Anne Olofsson, Jörgen Åkesson, Lennart Persson, Jan-Åke Isaksson, Sven Ingvar Holmgren, Ida Netzel, Margareta Carlsson, Karl-Gunnar Svensson och Leif Nordenstorm.

*Övriga närvarande vid beslutstillfället:* Kicki Mattsson, Rebecca Hägg, Isak Öhrlund, Gunnel Eriksson, Lars Bryntesson, Anna Karin Hammar, Victor Månsson, Kerstin

F 2019:4

Lindh Wallin, Carin Jakobsson, Margareta Hedström, Daniel Spiik, Elisabeth Werner, Samuel Lilja, Håkan Sunnliden och Agneta Granström.

Biskoparna Johan Dalman och Mikael Mogren har deltagit i utskottets överläggningar.



---

**Kyrkomötet**  
**Förvaltarekapsutskottets betänkande 2019:5**

## **Kristen värdegrund med undervisning och lärande för en hållbar framtid**

---

### **Sammanfattning**

I detta betänkande behandlas motion 2019:11. I motionen föreslås ett samtalsmaterial för att enskilt och i församlingar fördjupa sin förståelse av hur en kristen värdegrund leder till att man engagerar sig för en utveckling i linje med målen i Agenda 2030. Utskottet gör bedömningen att det behövs ett samtalsmaterial som det motionärerna skissar på och föreslår att kyrkostyrelsen ska få i uppdrag att ta fram ett exempel.

### **Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut**

Kyrkomötet beslutar att

1. avslå motion 2019:11,
2. med anledning av motion 2019:11 uppdra till kyrkostyrelsen att förmedla ett exempel med en kristen värdegrund i nutidens format utifrån Agenda 2030 till stift och församlingar som en del av den gemensamma satsningen på undervisning och lärande.

### **Motionens förslag**

#### **Motion 2019:11 av Gunilla Franzén m.fl., Kristen värdegrund med undervisning och lärande för en hållbar framtid**

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att förmedla ett exempel med en värdegrund i nutidens format utifrån Agenda 2030 till stift och församlingar som en del av den gemensamma satsningen på undervisning och lärande.

### **Bakgrund**

#### **Agenda 2030-insatser presenteras i många sammanhang**

Svenska kyrkans arbete med koppling till målen i Agenda 2030 samordnas med det övriga hållbarhetsarbete som pågår. En särskild del av Svenska kyrkans hemsida är avsatt för information om vad kyrkan gör kopplat till Agenda 2030. Den kan nås på adressen [www.svenskakyrkan.se/agenda2030](http://www.svenskakyrkan.se/agenda2030). På sidan presenteras respektive mål och där sammanfattas också för varje mål information om vad Svenska kyrkan gör i Sverige och internationellt för att bidra till målet. Den digitala utbildning som finns kring hållbarhet är utformad för att ge utrymme för reflektion på kristen grund <https://internwww.svenskakyrkan.se/hallbarhetsportalen/utbildning>. Arbetet med anslutning till Agenda 2030 samordnas av en särskild medarbetare på kyrkokansliet och det material som framställs ses kontinuerligt över och kompletteras.

Sveriges kristna råd (SKR) genomförde 2017 Kyrkornas globala vecka med temat Hållbar värld för alla. I det inspirationshäfte som då togs fram, [www.skr.org/wp-content/uploads/2019/08/inspirationshafte\\_2017\\_webb.pdf](http://www.skr.org/wp-content/uploads/2019/08/inspirationshafte_2017_webb.pdf), redovisas Agenda 2030 och i materialet finns också en nyformulerad bön för varje mål. I februari 2019 antog SKR:s styrelse texten i SKR:s skriftserie nr 24 med titeln *Människors värde och värdighet*. Avsnittet Människors uppdrag: Förvalta skapelsen är ett av de avsnitt där Bibeln citeras några gånger. Svenska kyrkan har aktivt medverkat i arbetet med den globala veckan och i att ta fram den nämnda skriften.

Norska kyrkan har tagit fram ett material som bland annat innehåller en teologisk reflektion kring vart och ett av målen i Agenda 2030. Sidan kan nås på <http://bærekraftsboka.no/>.

Internationellt deltar Svenska kyrkan aktivt i initiativet Waking the giant som drivs på initiativ av Lutherska världsförbundet och syftar till att stärka kyrkornas förmåga att bidra till att målen i Agenda 2030 kan uppnås. Detta arbete fokuseras på fem av de 17 målen. Arbetet presenteras på sidan <http://wakingthegiant.lutheranworld.org> (sidan är ny och kommer att utvecklas framöver).

## Utskottets överväganden

### Utskottets förslag:

1. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2019:11.
2. Kyrkomötet beslutar att med anledning av motion 2019:11 uppdra till kyrkostyrelsen att förmedla ett exempel med en *kristen* värdegrund i nutidens format utifrån Agenda 2030 till stift och församlingar som en del av den gemensamma satsningen på undervisning och lärande.

Förvaltarskapsutskottet välkomnar förslaget att ta fram ett samtalsmaterial som i ett modernt format – och utifrån Bibelns texter – underlättar för församlingar och enskilda att fördjupa sitt engagemang för målen i Agenda 2030. Detta samtidigt som man ökar sin insikt om en kristen värdegrund och dess förankring i Bibelns texter och dess betydelse för att man ska verka för en hållbar utveckling.

Målen i Agenda 2030 är mycket angelägna att göra kända och få ett engagemang för på många olika sätt. Även om det redan finns mycket informationsmaterial bedömer utskottet att ett samtalsmaterial som det motionärerna skissat på har en plats att fylla både för enskilda och för församlingar som vill engagera sig för en hållbar utveckling.

Sammantaget menar utskottet att ett samtalsmaterial som gör den koppling som motionärerna föreslår mellan hållbar utveckling och kristen värdegrund ska välkomnas och att en del i denna tolkning är att hjälpa människor att tillsammans tolka bibeln i ljuset av dagsaktuella frågor och erfarenheter.

Förvaltarskapsutskottet har kunnat konstatera att motionärernas avsikt var att bygga arbetet på en kristen värdegrund. Men medvetna om att lösryckta beslutssatser kan spridas och misstolkas på ett olyckligt sätt vill utskottet i beslutssatsen tydliggöra att avsikten är just att bygga ett exempel på en *kristen* värdegrund.

Uppsala den 3 oktober 2019

F 2019:5

På Förvaltarekapsutskottets vägnar

*Claes Block, ordförande*

*David Axelson-Fisk, sekreterare*

*Beslutande:* Claes Block, ordförande, Gunilla Franzén, Camilla Persson, Sven Erik Bodén, Björn Andersson, Stefan Linderås, Anne Olofsson, Jörgen Åkesson, Lennart Persson, Jan-Åke Isaksson, Sven Ingvar Holmgren, Ida Netzel, Margareta Carlsson, Karl-Gunnar Svensson och Leif Nordenstorm.

*Övriga närvarande vid beslutstillfället:* Kicki Mattsson, Rebecca Hägg, Isak Öhrlund, Gunnel Eriksson, Lars Bryntesson, Anna Karin Hammar, Victor Månsson, Kerstin Lindh Wallin, Carin Jakobsson, Margareta Hedström, Daniel Spiik, Elisabeth Werner, Samuel Lilja, Håkan Sunnliden och Agneta Granström.

Biskoparna Johan Dalman och Mikael Mogren har deltagit i utskottets överläggningar.